مفردات دارویی ارائه شده در متون طب سنتی اسلامی جهت افزایش قوه باروری مردان

شبنم محمدی[الف]، احمد آقایی زاده ترابی [ب]، مریم محمدی[ج]، مجید غیور مبرهن[د*]

[الف] استادیار گروه علوم تشریحی و بیولوژی سلولی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی مشهد، مشهد، ایران

[ب] استادیار گروه معارف، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی مشهد، مشهد، ایران

[ج] استادیار گروه بهداشت، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، ایران

[د] استاد مرکز تحقیقات بیوشیمی تغذیه، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی مشهد، مشهد، ایران

چکیده

سابقه و هدف: تقریباً نیمی از ناباروری ها به دلایل مشکلات مربوط به مردان می‌باشد. در طب، نسخه های ارزشمندی وجود دارد که امروزه اثر بخشی بعضی از آنها در درمان بیماریها به تایید رسیده است. هدف از این مقاله بررسی مفردات دارویی برای افزایش قوه باروری مردان در متون روایی و مقایسه آن با دانش امروزی بشر در علم پزشکی بوده است.

مواد و روش‌ها: به این منظور ما کلمات کلیدی مانند قوه باروری، مرد و انار را در پایگاههای اطلاعاتی پامد و کتب معتبر جستجو کردیم و نتایج را در قالب یک مقاله تنظیم نمودیم.

یافته‌ها: بعضی مسائل موجود در احادیث که با علم امروزی بشر به اثبات رسیده است، قرنها پیش در روایت بیان شده است.

نتیجه گیری: با توجه به تأکید روایات در دسترس از معصومین مبنی بر مؤثر بودن مفردات دارویی در بهبود کیفیت مایع منی و نیز تایید سودمندی این گیاهان در تحقیقات بالینی، مصرف آنها برای افزایش قوه باروری، می‌تواند مفید واقع شود.

کلیدواژه‌ها: ناباروری، مرد، روایات طبی، مفردات دارویی.

تاریخ دریافت: آذر ۹۴

تاریخ پذیرش: آذر ۹۵

مقدمه:

ناباروری به ناتوانی در فرزند دار شدن پس از یک سال مقاربت، بدون استفاده از هر گونه روش جلوگیری از بارداری اطلاق می‌شود. حدود ۸٪ از زوج های کشورمان از این مشکل رنج می‌برند (۱). تقریبا" نیمی از این موارد ناباروری مربوط به مشکلات مربوط به مردان می‌باشد که می‌تواند به دلایل مختلفی از جمله ناهنجاری کروموزومی، جهش ژنی، بیماری های عفونی، واریکوسل، انسداد مجاری، شیمی درمانی و یا تشعشع باشد (۲). در آنالیز منی افراد نابارور کاهش کیفیت اسپرم یعنی کاهش در تعداد، تحرک و در صد مرفولوژی طبیعی اسپرم دیده می‌شود (۳).

ناباروری پدیده ای است که از دیر باز با زندگی بشر درآمیخته است. در کتاب آسمانی نیز از آن سخن به میان آمده است، از جمله این موارد داستان حضرت ابراهیم (ع) و همسرش ساره می‌باشد (٤). از طرفی در حال حاضر بهره گیری از گیاهان دارویی در پیشگیری و درمان بیماری ها با استقبال عمومی مردم مواجه شده است. در روایات طبی، نسخه های ارزشمندی با استفاده از گیاهان دارویی برای حفظ سلامتی، پیشگیری و درمان بیماری ها توصیه شده است که امروزه اثر بخشی بعضی از آنها به تایید رسیده است. با توجه به جستجویی که ما انجام دادیم، تاکنون درمان های موجود در روایات طبی برای ناباروری مردان با دانش امروزی ما در علم پزشکی، مقایسه نشده است. لذا هدف از این مقاله مقایسه

* فرد مسئول مکاتبات: Ghayourm@mums.ac.ir

[Downloaded from jiitm.ir on 2026-11-13]

درمان های گیاهی برای مشکلات ناباروری مردان در روایات طبی و مقایسه آن با دانش امروزی بشر در پزشکی است.

مواد و روش‌ها:

تحقیق به روش مطالعه کتابخانه ای انجام گرفت. کلید واژه هایی مانندonion , pomegranate, male، infertility را در پایگاه های اطلاعاتی و موتورهای جستجوی مثل pubmed , google scholar جستجو کردیم. همچنین در کتاب حدیثی مانند طب الکبیر، مکارم الاخلاق و بحار الانوار واژه هایی مانند قوه باه، ناتوانی جنسی، ضعف جنسی، مایع منی و نیروی جماع را جستجو و مطالب احادیث و علم پزشکی را تلفیق کردیم و نتایج را با رعایت امانت، در قالب مقاله ای تنظیم نمودیم.

یافته‌ها:

الف- انار: انار (pomegranate) از جمله میوه هایی است که در روایات طبی برای افزایش مایع منی مفید ذکر شده است. رسول اکرم (ص) فرمودند: خوردن انار سبب افزایش مایه تولید مثل مرد شده و فرزند را زیبا می‌سازد (۵). به علاوه، امام رضا (ع) خوردن انار شیرین را، سبب توانمندی قوه باه مرد و زیبایی فرزند دانستند (۵). تحقیقات نیز نشان می‌دهند که مصرف انار باعث بهبود کیفیت اسپرم (تعداد، تحرک و درصد مرفولوژی طبیعی اسپرم) می‌شود (۸-٦). از جمله Turk و همکاران گزارش کردند که تجویز میزان مناسبی از عصاره انار باعث بهبود کیفیت اسپرم شد. آنها این اثر را به ترکیبات مفید موجود در انار مثل فنول، لیکوپن، ویتامین E، C و ملاتونین نسبت دادند که با حذف رادیکال های آزاد موجب بهبود پارامترهای اسپرم می‌شود (٦). به طور مشابه، محققان مرکز ناباروری یزد نیز تاثیر مثبت مصرف آب انار را بر موجب بهبود پارامترهای اسپرم و تعداد موالید زنده گزارش کردند (۷).

ب- پیاز: پیاز (Allium cepa) گیاه دیگری است که در آیات و احادیث به آن اشاره شده است. این گیاه دو ساله با نام علمی Allium cepa، دارای ترکیباتی مختلفی مانند ویتامین E، C، B1، B2، B6، بیوتین، پکتین، لکتین، کوئرستین، پروستاگلندین و اسیدهای چرب می‌باشد (۹) که در روایات طبی برای آن خواص درمانی متعددی ذکر کرده اند. امام جعفر صادق (ع) درباره آن فرمودند: «کلواالبصل،فان فیه الثلاث،خصال: یطیب النکهه و یشد اللثه و یزید فی الماء و الجماع» ; « پیاز را بخور؛ چرا که در پیاز سه خصلت وجود دارد: دهان را خوشبو می‌کند، لثه را محکم می‌کند، و آب منی را زیاد کرده و آمیزش جنسی را افزایش می‌دهد» (۱۰). نتایج مطالعه Nikravesh و همکاران نیز نشان داد که تجویز عصاره پیاز خوراکی فرایند اسپرماتوژنز را بهبود می‌بخشد (۱۱). مطالعه Khaki و همکاران نیز نقش حفاظتی آن را در فعالیت های بیولوژیک دستگاه تولید مثلی نشان داد (۱۲). به علاوه Kikelomo و همکاران نیز گزارش کردند که مصرف عصاره پیاز باعث خنثی شدن اثرات سمی عوامل آلوده کننده زیست محیطی برساختار بیضه و بهبود روند اسپرماتوژنز می‌شود(۱۳).

ج- به: به (Cydonia oblonga miller) میوه دیگری است که امام صادق (ع) ناشتا خوردن آن را موجب تقویت مایع منی دانستند (١٤). به علاوه مطالعه Aslam و همکاران نیز مصرف عصاره به را باعث افزایش فعالیت جنسی و پتانسیل باروری دانستند (١٥).

د- خربزه و هویج : مطالعه دیگری که بر روی ۲۰۰ مرد سالم تحت رژیم غذایی میوه و سبزیجات انجام شد، نشان داد که خربزه (Cucumis melo L) و هویج Daucus carota (subsp. Sativus) موجب افزایش کیفیت و کمیت اسپرم می‌شود. به خصوص کاروتنوئید موجود در هویج تاثیر مثبتی بر تحرک و حرکت پیشرونده رو به جلو اسپرم دارد (١٦). در احادیث و روایات نیز به خواص درمانی این میوه ها اشاره شده است. حضرت محمد (ص) درباره خواص خربزه فرمودند: «علیکم بالطیخ، فان فیه عشرخصال: هو طعامٌ و شرابٌ و أشنانٌ و ریحانٌ و یغسل المثانه و یغسل البطن و یکثر ماءالظهر و یزید فی الجماع و الیقطعالبرودهٔوینقی البشرهٔ»; «بر شما باد به خوردن خربزه؛ زیرا در آن ده ویژگی وجود دارد: خربزه، غذاست، آب است، شست و شو دهنده است، خوشبوکننده است، مثانه را می‌شوید، شکم را می‌شوید، آب کمر را زیاد می‌کند، بر قدرت آمیزش می‌افزاید، سردی مزاج را از بین می‌برد، پوست را تمیز می‌کند». داود بن فرقد نیز

[Downloaded from jiitm.ir on 2026-11-13]

می‌گوید: از امام موسی بن جعفر (ع) شنیدم که فرمودند: «أکل الجزر یسخن الکلیتین و ینصب الذکر» «خوردن هویج کلیه ها را گرم کرده و باعث نعوظ کامل می‌گردد (۱۷).

ه- آویشن و سعد: امام صادق علیه السلام مصرف آویشن (Thymus) و نمک را، برای درمان ناتوانی جنسی مردان و نیز گیاه سعد (Cyperus) را، برای افزایش توان جنسی توصیه کردند و فرمودند: «إتخذوا فی أسنانکم السعد، فانه یطیب الفم و یزید فی الجماع»؛ «سعد را در لابه لای دندان هایتان استفاده کنید؛ زیرا دهان را خوشبو کرده و بر قدرت آمیزش می‌افزاید»

و- گوشت و تخم مرغ و خرما: پیامبر خدا (ص) نیز خرمای برنی (Phoenix dactylifera) و گوشت را موجب افزوده شدن نیروی جنسی دانسته و فرمودند «اللحم بالبیض یزید فی الباءة» «خوردن گوشت با تخم مرغ، بر توان جنسی می‌افزاید».

ز- کدو و عدس: همچنین آن حضرت در مورد خوردن کدو (Cucurbita) با عدس (Lens culinaris) فرمودند: «من اکل الدباء بالعدس رق قلبه عند الذکر الله عزوجل و زاد فی الجماعه» ; «هر کس کدو را با عدس بخورد، هنگامی که ذکر خداوند عزوجل می‌کند، قلبش رقیق شده و دل نازک می‌گردد، و بر نیروی جماعش افزوده می‌شود» (۱۸).

ر- سویق، انجیر و کاسنی: امام جعفر صادق (ع) فرمودند خوردن سویق همراه با روغن زیتون (Olea) europaea انسان را فربه، استخوان را محکم، پوست صورت را روشن و قوه باه را افزایش می‌دهد (۱٤و ۱٦). پیامبر خدا نیز فرمودند « کلواُ التین الرطبَ و الیابسَ، فانهُ یزیدُ بالجماع» خوردن انجیر (Ficus carica) تازه و خشک به نیروی جماع می‌افزاید (۱٤). امام صادق (ع) فرمودند «علیک بالهندباء، فانهُ یزید بالماء و یحسن الولد و هو حار لین، یزید فی الولد الذکور». بر تو باد خوردن کاسنی (Cichorium intybus) چون نطفه را زیاد و فرزند را زیبا می‌گرداند و کاسنی گرم و ملین است و فرزند پسر را بیشتر می‌کند (۱۷). نتایج مطالعه بهنام و همکاران نشان داد که تجویز عصاره آبی کاسنی تعداد فرزندان پسر را نسبت به دختر در موش آزمایشگاهی افزایش می‌دهد (۱۸).

در نهایت به گیاه سداب اشاره می‌کنیم که گیاهی بوته ای دارای ساقه منشعب و گلهای زرد رنگ است. امام رضا علیه السلام درباره این گیاه فرمودند: « السداب یزید فی العقل غیرأنه ینثر ماء الظهر»؛ «سداب، باعث زیاد شدن عقل و خشک کردن آب کمر می‌گردد» مطالعات متعددی نیز نشان می‌دهد که این گیاه باعث کاهش میل جنسی، کاهش هورمون تستوسترون، FSH و باروری در مردان می‌شود (۲۲-۱۹). محققان این خاصیت گیاه را مربوط به تاثیر کومارین موجود در سداب بر کانال های پتاسیمی اسپرم دانستند. عده ای نیز مکانیسم اثر سداب را به علت تاثیرش بر محور هیپوتالاموس- هیپوفیز ذکر کرده اند. در پایان لازم به توضیح می‌باشد که استنادات و منابع مورد استفاده در این مقاله جزو منابع دست اول روایی نمی باشد که از جمله محدودیت های این تحقیق به شمار می‌رود.

بحث و نتیجه‌گیری:

مطالعه ای که در مورد اثرات مصرف گوشت، عدس و کدو بر باروری مرد و یا کیفیت و کمیت اسپرم باشد را نیافتیم. لذا تحقیق و بررسی در این باره به محققین گرامی پیشنهاد می‌شود. امروزه بایستی اذعان نمود که علوم مختلف از جمله علم طب نسبت به رشته های علمی دیگر پیشرفت قابل ملاحظه ای کرده است. مسائلی که به مرور زمان و با رشد سریع علم کشف شده، نشانی از اعجاز قرآن و احادیث است که قرن ها پیش در آنها اشاره شده است. دستورالعمل هایی که درباره پیشگیری و درمان ناباروری مردان از گنجینه های ارزشمند احادیث و روایات آمده است، تماما" نسخه هایی از گیاهان دارویی بوده که عوارض داورهای شیمیایی را نداشته و با توجه به شرایط اقلیمی و آب وهوایی کشور ما، به راحتی قابل دسترس هستند.

در یک جمع بندی به نظر می رسد که با توجه به تأکید روایات طبی مبنی بر مؤثر بودن داروهای گیاهی در درمان ناباروری مردان و نیز اثبات سودمندی این گیاهان در تحقیقات بالینی صورت گرفته، قرار دادن این گیاهان در برنامه غذایی مردانی که از ناتوانی جنسی رنج می برند، می‌تواند در کنار سایر

[Downloaded from jiitm.ir on 2026-11-13]

درمان ها در رفع ناتوانی جنسی و افزایش باروری مفید واقع شود.

نویسندگان بر خود لازم می‌دانند از مسئولین و پرسنل کتابخانه آستان قدس رضوی سپاسگزاری نمایند.

تقدیر و تشکر:

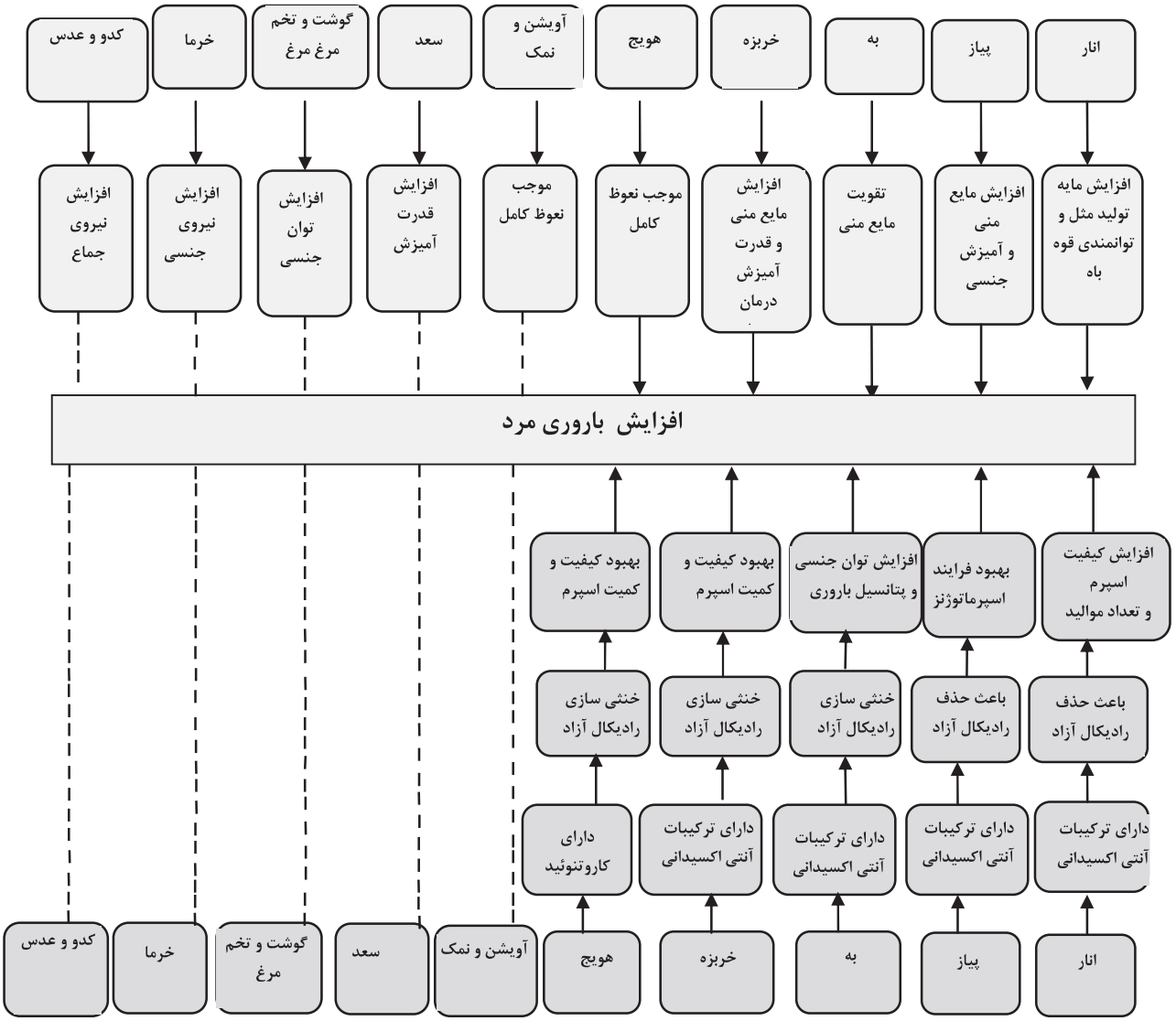

نمودار ۱- اثرات انار، پیاز، به، خربزه، هویج، آویشن، سعد، گوشت، خرما، کدو و عدس بر ناباروری مرد از نظر روایات طبی و علم پزشکی

[Downloaded from jiitm.ir on 2026-11-13]

References:

1. Safarinejad MR. Infertility among couples in a populationbased study in Iran: prevalence and associated risk factors. Int J Androl 2008;31(3):303-1

2. Gil-Guzman E, Ollero M, Lopez MC, Sharma RK, Alvarez JG, Thomas AJ Jr, et al. Differential production of reactive oxygen species by subsets of human spermatozoa at different stages of maturation. Hum Reprod 2001;16(9): 1922-30.

3. Templeton A. Infertility – epidemiology, aetiology and effective management. Health Bull(Edinb), 1995;53:294-298.

4. Nasr-Esfahani MH, Tavalaee M. Sperm. First reprint. 2 editions, Tehran, Royan institute. 2012. P. 5.

5. Islami Hosseini S.A. Holy medicine with traditional medicine. Tehran: quran's bostan publications. 2011, p. 256.

6. Türk G, Sönmez M, Aydin M, Yüce A, Gür S, Yüksel M, et al. Effects of pomegranate juice consumption on sperm quality, spermatogenic cell density, antioxidant activity and testosterone level in male rats. Clin Nutr. 2008;27:289-296.

7. Amini Rad O, Khalili MA, H.R. Soltani Gord Faramarzi HR. Influence of pomegranate juice on sperm parameters and fertility in mice. Hormozgan Journal. 2010;(3) 13:182-188.

8. Mohamed A. Dkhil, , Saleh Al-Quraishy1 and Ahmed E. Abdel Moneim. Effect of Pomegranate (Punica granatum L.) Juice and Methanolic Peel Extract on Testis of Male Rats. Pakistan J. Zool. 2013 ; 45(5): 1343-1349.

9. Corzo-Mart M, Corzo N, Villamiel M. Biological properties of onions and garlic. Trendsin Food Science & Technology. 2007; 18:609-625.

10. Tibb-e-Albagher, Arshadi L, Rashedi S, Pour saeb publications, Tehran, 1391; p. 280.

11. Nikravesh R, Jalali M, Mohammadi SH. Effects of Crude Onion Extract on Murine Testis. J Reprod Infertil (Persian) 2010, 10(4):239-244.

12. Khaki A, Fathiazad F, Nouri M, Khaki AA, Khamenehi HJ, Hamadeh M. Evaluation of androgenic activity of allium cepa on spermatogenesis in the rat. Folia Morphol (Warsz). 2009;68(1):45-51.

13. Kikelomo F. Ola-Mudathir, Stephen M. Suru, Michael A. Fafunso, Udoka E. Obioha, Toyin Y. Protective roles of onion and garlic extracts on cadmium-induced changes in sperm characteristics and testicular oxidative damage in rats. Food and chemical Tocxicol. 2008; 46:3604–3611.

14. Hasan Tbarsi, Mkarem alakhlagh, Ghom, Sharif Razi Publication, 1990, P. 177- 344.

15. Muhammad Aslam, Ali Akbar sial. Effect of hydro-alcoholic extract of cydonia oblonga miller on sexual behavoiur of wistar rats. Advances in Pharmacological Sciences. 2014; 1-6. http://dx.doi.org/10.1155/2014/282698

16. Mohammad Bagher Majlisi. Bihar al-Anwar. Tehran, Vali asr publication, 1983;Volume 66.p 80- 297.

17. Ahmad Barghi, Almahasen, Ghom, Dar alketab eslamieh, 1992; volume 2, P. 313.

18. Morteza Behnam-Rassouli, Ali Aliakbarpour, Hossein Hosseinzadeh, Fatemeh Behnam-Rassouli, Mahmood Chamsaz. Investigating the Effect of Aqueous Extract of Chicorium intybus L. Leaves on Offspring Sex Ratio in Rat . Phytother. Res. 2010; 24: 1417–1421.

19. Islami Hosseini S.A. Holy medicine with traditional medicine. Tehran: quran's bostan publications. 2011, P. 165-167, 276-326.

[Downloaded from jiitm.ir on 2026-11-13]

20. Khouri NA, El-Akawi Z. Antiandrogenic activity of Ruta graveolens L. in male Albino rats with emphasis on sexual and aggressive behavior. Neuro Endocrinol lett 2005;26(6): 823-9.

21. Ahmadi A, Nasirizadeh F, Parivar K. Effect of aqueous extract of the aerial part of the ruta graveolens on the spermatogenesis of immature balb/c mice. Razi J Med Sci (J Iran Univ Med Sci) 2007; 14(56): 13-20. [Farsi]

22. Sailani MR, Moeini H. Effect of Ruta graveolens and Cannabis sativa alcoholic extract on spermatogenesis in the adult wistar male rats. Indian J Urol 2007; 23(3): 257-60.

[Downloaded from jiitm.ir on 2026-11-13]